

NYELVI JOGOK A KORONAVÍRUS IDEJÉN

Egyes európai államok gyakorlata a COVID-19 járvány során
2020 első félévében

MANZINGER KRISZTIÁN
egyetemi adjunktus (KRE ÁJK)

1. Bevezetés

Nem túlzás azt állítani, hogy a koronavírus járvány (másnéven COVID-19) gyökeresen átalakította az emberiség életét 2020 tavaszán. Ahogy mindannyiunk, úgy az egyes államok számára is új szituáció volt a közösségi távolságtartás, a kijárási tilalmak és korlátozások szinte az emberiség teljes egészét érintő rendszere. Ebben a helyzetben előre nem látható kihívásokat kellett megoldani és olyan kérdésekre választ adni, amelyeket korábban soha nem tettek fel: lehet-e közel nyolcmilliárd embernek azt mondani, hogy maradjon otthon, lehet-e leállítani komplett közlekedési rendszereket – így elsősorban a személyi légit közlekedést – lehet-e bezárni munkahelyeket és oktatási intézményeket. A kérdések sora még hosszan folytatható, a világjárvány hatásait pedig még sokan fogják elemezni.

Jelen írásban különböző államok gazdasági és társadalmi kihívásainak egy speciális szegmensével kívánunk foglalkozni, azzal, hogy a koronavírus járvány hogyan hatott az európai kisebbségi nyelvhasználatra. Célunk nem egy teljes körkép adása, sokkal inkább bizonyos európai uniós (EU) államokban tapasztalt gyakorlatok megvizsgálása és azok alapján bizonyos következtetések levonása. A kérdés vizsgálható lesz a jövőben mélyrehatóbban és teljesebb földrajzi fókusszal is, mi most csak a különböző aspektusok megvillantására törekszünk.

2. Az Európa Tanács

Az európai kisebbségvédelmi rendszer elsősorban az Európa Tanácsnak (ET) köszönhető, amely az 1990-es években megfogalmazott regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája és a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény révén teremtett a kontinens jelentős része számára iránymutatásul szolgáló keretet. Ezeknek az egyezményeknek bejáratott monitoring-ciklusa van, amelynek részletei kapcsán most nem kívánunk

részletekbe bocsátkozni.¹ Ezek a dokumentumok részben a nyelvet beszélők jogait, részben pedig a nyelv és meghatározott földrajzi régiók kapcsolatát védik *'a multikulturalitás és a többnyelvűség szellemében'*.² Ahogyan látni fogjuk, a koronavírus járvány idején épp ez a kapcsolat kérdőjeleződött meg: az államok ugyanis az azonnali reagálás és tájékoztatásnyújtás kötelezettségének teljesítése mellett többnyire 'elfeledtek' a regionális vagy kisebbségi nyelvekről, illetve az azokat beszélők anyanyelvi tájékoztatásáról.

Az ET Regionális vagy kisebbségi nyelvek chartája Szakértői Bizottsága 2020. március 30-án kiadott állásfoglalásában arra mutatott rá, hogy mivel a járvány terjedésének legfőbb akadálya a hatósági utasítások és iránymutatások lehető legpontosabb végrehajtása, ezért szükséges azoknak regionális vagy kisebbségi nyelveken való megismertetése is, hiszen *'a nemzetiségek az adott államok társadalmának integráns részei'*.³

A szakértők hangsúlyozták azt is, hogy habár egyes államok bevezették a közoktatás televízió kereszttüli biztosítását az állam hivatalos nyelvén, a regionális vagy kisebbségi nyelvű oktatás ugyanilyen módon történő elérhetővé tételének elmulasztása nemcsak a charta megsértését jelenti, de *diszkriminatív* is egyben az érintett közösségekkel szemben. Ennek megfelelően felkérték az államokat ezeknek a nyelvi kérdéseknek a megfelelő figyelembevételére a járvány során.

3. EBESZ Kisebbségügyi Főbiztos

Időben elsőként az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) Kisebbségügyi Főbiztosa, Lamberto Zannier szólalt meg a nemzetiségi nyelvi jogok és a koronavírus összefüggésében. A főbiztos 2020. március 26-i nyilatkozatában (1) az emberi jogok szintjének fenntartását – vagyis a nemzeti kisebbségek egyenlő bánásmódban részesítését –, (2) az inkluzivitást – a

-
- 1 Ennek kapcsán ld. például SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény húsz év után – Tapasztalatok a negyedik monitoring ciklus végén. *Kisebbségi Szemle*, 2017/3, 43–56.; GERENCSÉR Balázs Szabolcs: *Nyelvi jogok érvényesíthetősége (Probléma-térkép a Nyelvi Charta monitoring alapján)*. 2017. 12. 28., http://plwp.eu/files/2018/PLWP_2018-03_GerencserB.pdf (2020.06. 15.); FIALA-BUTORA János: A Kisebbségvédelmi keretegyezmény és a Nyelvi charta végrehajtása – egységes standard vagy szétfejlődés? *Kisebbségi Szemle*, 2017/3, 57–69.
 - 2 VIZI Balázs: Az Európa Tanács Regionális vagy kisebbségi nyelvi jogok európai chartája. *Létünk*, 2013/különszám, 127.
 - 3 *COVID-19 crisis: vital that authorities also communicate in regional and minority languages* (2020. 03. 30.) <https://www.coe.int/en/web/portal/-/covid-19-crisis-vital-that-authorities-also-communicate-in-regional-and-minority-languages> (2020. 06. 15.)

társadalom minél szélesebb rétegeinek döntésekbe bevonását –, (3) a nyelvi szükségletek figyelembe vételét – a tájékoztatásban és az oktatásban is –, (4) a gazdaságilag sebezhető csoportok védelmét, (5) a diszkriminációval és xenofóbiával szembeni feltétlen fellépést és (6) a társadalmi kohézió előmozdításának pozitív példáira való építést ajánlotta az államok figyelmébe.⁴

Ezeket megismételte az április 17-én kiadott külön dokumentumában, amely további, részletesebb iránymutatásokat és magyarázatokat is tartalmazott.⁵ Kijelentette, hogy a társadalmi csoportok közötti bizalmat áthatja alá és a vírussal szembeni harcot gyengítheti az, ha bizonyos társadalmi csoportok úgy érzik, hogy őket az állam hátrányosabban kezeli, mint másokat – függetlenül attól, hogy ténylegesen ez-e helyzet. Ajánlásait a helyzet kezelése vonatkozásában a következő pontok köré csoportosítva közölte: 1) közszolgáltatásokhoz és a közigazgatáshoz való hozzáférés biztosítása, ideértve az anyanyelvű közigazgatás és közszolgáltatás-nyújtás, illetve és egészségügyi ellátás érvényesítését, akkor is, ha azt jogrendjük esetleg nem tartalmazza, az esetleges nyelvi büntetésekkel kapcsolatos rugalmasabb pozíciót, 2) a tömegtájékoztatáshoz való hozzáférést, ideértve az anyanyelvű tájékoztatást, 3) az oktatáshoz való egyenlő hozzáférést, különös tekintettel a nemzetiségek halmozottan hátrányos helyzetének elkerülésére, 4) a társadalmi-gazdasági bevonást és részvétel egyenlőségét, illetve rámutatott arra, hogy 5) a határon átnyúló kapcsolatok és államközi kapcsolatok, különös figyelemmel arra az európai államok által bevezetett határzárak kiemelten sújthatják a nemzeti kisebbségeket.

4. ELEN

Európai kisebbségi és nyelvi ernyőszervezetek szintén hallatták hangjukat a kérdésben. Az Európai Nyelvi Egyenlőségi Hálózat (ELEN) április 17-én közleményben sürgette az államokat a járvány kapcsán való kommunikáció regionális, őslakos vagy kisebbségi nyelven való megvalósításában történő előrelépésre.⁶ Az ELEN rámutatott, hogy a regionális, őslakos vagy kisebbségi nyelveket beszélők az

4 *OSCE High Commissioner on National Minorities offers recommendations on short-term responses to COVID-19 that support social cohesion* (2020. 03. 26.) <https://www.osce.org/hcnm/449170> (2020. 06. 15.)

5 *Streamlining diversity: COVID-19 measures that support social cohesion*, <https://www.osce.org/hcnm/450433?download=true> (2020. 06. 15.)

6 *COVID-19 crisis: Vital that States also communicate in co-official, 'regional', indigenous and minority languages – ELEN* (2020. 04. 17.) <https://elen.ngo/2020/04/17/covid-19-crisis-vital-that-states-also-communicate-in-co-official-regional-indigenous-and-minority-languages-elen/> (2020. 06. 15.)

érintett államok társadalmának integráns részét alkotják, ezért számukra biztosítani kell az anyanyelvű tájékoztatást a járvány kapcsán, a függetlenül attól, hogy az érintett ország aláírta, illetve ratifikálta-e a regionális vagy kisebbségi nyelvek chartáját.

5. FUEN

Európai Nemzetiségek Föderális Uniója (FUEN) ifjúsági szervezete, a YEN (Youth of European Nationalities) április 24-i állásfoglalásában – egyebek mellett – szintén sürgette a kisebbségi nyelvű tájékoztatást.⁷ Ekkor már zajlott a FUEN felmérése annak kapcsán, hogy összesen 18 EU tagállam, illetve olyan államok, amelyekben FUEN-tagszervezetek vannak, milyen mértékben használják a vizsgált 29 nemzetiségi nyelvet a járvánnyal kapcsolatos kommunikációjukban és az online oktatásban.⁸ Habár a szerzők hangsúlyozzák, hogy a felmérésük nem reprezentatív, mégis kiemelik, hogy egy általános áttekintéshez és a problémák beazonosításához jó alapot ad, ami egy európai felmérés kiindulási alapjául is szolgálhat.⁹

A kutatásba bevont államok a következők voltak: Albánia, Ausztria, Azerbajdzsán, Dánia, Észtország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Lengyelország, Magyarország,¹⁰ Németország, Olaszország, Oroszország, Románia, Spanyolország, Szlovákia és Ukrajna. A vizsgálat során arra jutottak, hogy az érintett nyelvek 52%-ában volt legalább részben elérhetőek a járvánnyal kapcsolatos információk – zömmel azonban regionális kormányzatok, kisebbségi szervezetek és nemzetiségi nyelvű média jóvoltából, nem állami tevékenység következtében. Ennek következtében – ahogy a romániai magyar közösség vonatkozásában a későbbiekben részletesebben látni fogjuk – egyes országokban meghatározott nyelveken elérhetőek voltak az információk, más nyelvek esetében nem: a Romániában vizsgált nyelvek közül magyaron igen, románul, csehül vagy szlovákul viszont nem.

7 *Solidarity and Diversity in the wake of Corona: Statement from the Youth of European Nationalities* (2020. 04. 24.) <https://www.fuen.org/en/article/Solidarity-and-Diversity-in-the-wake-of-Corona-Statement-from-the-Youth-of-European-Nationalities> (2020. 06. 15.)

8 *Do You Speak Corona? Many European countries do not offer information on the pandemic in minority languages*, [https://www.fuen.org/assets/upload/editor/docs/doc_yetX52iY_DO%20you%20speak%20COVID-19%20\(final\).pdf](https://www.fuen.org/assets/upload/editor/docs/doc_yetX52iY_DO%20you%20speak%20COVID-19%20(final).pdf) (2020. 06. 15.)

9 Do you speak Corona? 5.

10 Magyarország esetében a szlovák nyelvű tájékoztatást vizsgálták.

Mindössze Azerbajdzsán, Észtország, Horvátország és Szlovákia állami intézményei nyújtottak tájékoztatást nemzetiségi nyelveken, míg regionális kormányzatok Azerbajdzsánban, Spanyolországban és Oroszországban, helyi önkormányzatok pedig Észtországban, Franciaországban, Horvátországban, Olaszországban, Romániában, Szlovákiában és Ukrajnában vállalták ezt a feladatot. Kisebbségi szervezetek végezték a tájékoztatást Azerbajdzsánban, Franciaországban, Magyarországon, Olaszországban, Romániában, Szlovákiában és Ukrajnában.¹¹

Az egészségügyi információk nemzetiségi nyelven való közlését elsősorban helyi önkormányzatok (9 esetben), regionális kormányzatok (7 esetben) és kisebbségi szervezetek (7 esetben) végezték, míg az államok csak 6 esetben. A tájékoztatás forrása itt is átfedéseket mutat, hiszen a vizsgált 29 eset 48%-ában egyáltalán, 24%-ában pedig csak részlegesen volt elérhető nemzetiségi nyelvű egészségügyi információ.¹² Még rosszabb volt a helyzet a segélyvonalak esetében: a nyelvek 69%-ában nem volt biztosított, 10%-ában csak részlegesen és 21%-ában teljesen. Ez utóbbi kategóriába tartoztak a török Azerbajdzsánban, a német és orosz Észtországban, a szerb Horvátországban, a dán és a fríz Németországban, a ladin Olaszországban, a magyar Romániában, illetve a baszk és katalán Spanyolországban. Ezek közül azonban csak Észtország és Horvátország biztosította államként ezt a lehetőséget, regionális kormányzatok tették elérhetővé az anyanyelvű segélyhívót Olaszországban és Spanyolországban, helyi önkormányzatok Németország és Románia egyes kisebbségi nyelvei vonatkozásában, valamint kisebbségi szervezet Azerbajdzsánban.¹³

Az oktatás terén sem sokkal jobb a helyzet: a vizsgált 29 nyelv és közösség esetében 16-nál (55%) volt biztosított a távoktatás teljesen és 4-nél (14%) részben. 6 esetben (21%) nem volt biztosítva az anyanyelvű távoktatás, míg 3-nál (10%) a járványt megelőzően sem volt anyanyelvű oktatás. Az államok közül mindössze Horvátország biztosította a cseh, Olaszország a szlovén, Ukrajna pedig a magyar nyelvű online oktatást.¹⁴ Regionális kormányzat tette elérhetővé a lezgin¹⁵ nyelvű oktatást Oroszországban, míg helyi önkormányzatok szervezték meg Észtországban az orosz és Szlovákiában a magyar nyelvű távoktatást. Egyes iskolák biztosították a fríz nyelvű távoktatást Hollandiában,

11 Do you speak Corona? 8.

12 Do you speak Corona? 9.

13 Do you speak Corona? 10.

14 Ahogy látni fogjuk, időközben Románia is elérhetővé tett magyar nyelvű távoktatást a közszolgálati televízióban.

15 Az észak-kaukázusi lezgin nyelv Dagesztán egyik hivatalos nyelve; ott a 2010-es népszámlálás szerint a lakosság 13%-a tartozott a lezgin népcsoporthoz.

a szlovák nyelvűt Magyarországon, a német nyelvűt Szlovákiában és a görög nyelvűt Ukrajnában, míg tanári vállalások révén volt elérhető a szerb nyelvű távoktatás Horvátországban, a ladin nyelvű Olaszországban, illetve a cseh és szlovák nyelvű Romániában.¹⁶

A FUEN a jelentés végén megfogalmazott ajánlások között hangsúlyozta az anyanyelvű segélyhívók elérhetőségének fontosságát, a járvánnyal kapcsolatos információk elérhetőségének szükségességét kisebbségi nyelveken is, a távoktatás biztosítását és a kisebbségi közösségek jobb bevonását. Habár a jelentés valóban inkább áttekintést nyújt az európai helyzetről, annak megállapításai jelentős mértékben megfelelnek a valóságos helyzetnek.

Vizsgálatunk következő részében olyan államokra fókuszálunk röviden – Belgium, Franciaország, Románia és Szlovákia – amelyek részben szerepelnek a FUEN vizsgálatában, részben azon kívül maradtak, viszont amelyekben jelentős számú és arányú olyan közösség él, amely témánk szempontjából érintett.

6. Belgium

Belgiumban a nyelvi kérdés rendkívül érzékeny probléma, de ott elsősorban nem az őshonos nyelvek vonatkozásában merült fel a kérdés a járványhelyzetben. A nyugat-európai ország három nyelvi körzetre oszlik: holland, francia és német, amelyek bizonyos közigazgatási egységekben átfedésben vannak egymással – így Brüsszel francia és holland nyelvű, a kelet-belgiumi német terület német és francia nyelvű, illetve a nyelvhatár mentén léteznek a nyelvi könnyítéseket alkalmazó községek.¹⁷ Egy-két kivételtől eltekintve a kezdetben vitatott nyelvi szabályok mára elfogadottá váltak a lakosság számára, viszont a jelentős mértékű bevándorlás miatt a nyelvkérdés új dimenzióban jelenik meg.

Ma Belgiumban elsősorban a bevándorló közösségek hivatalos – holland, francia vagy német – nyelven való elérése okoz problémát, ezért egyre több önkormányzat használja ezeknek a közösségeknek a nyelveit a tájékoztatásban, esetenként a helyi őslakosság megbotránkozására. Közvetlenül a koronavírus-helyzet előtt például, 2020 januárjában az okozott politikai felfordulást Gentben, hogy a város arab és török nyelven is megjelölte az alacsony károsanyag-kibocsátású zónákat.¹⁸

16 Do you speak Corona? 12.

17 A belgiumi nyelvi kérdés kapcsán lásd pl. MANZINGER Krisztián: A föderális belga állam, avagy a vallon-flamand együttélés sarokpontjai. *Pro Minoritate*, 2016/1, 3–20.

18 Gand: le Vlaams Belang dépose plainte contre des affiches de la commune en arabe. (2020. 01. 18.) <https://www.lesoir.be/273852/article/2020-01-18/gand-le-vlaams-belang-depose-plainte-contre-des-affiches-de-la-commune-en-arabe> (2020. 06. 15.)

A koronavírus járvány idején sem maradtak el a hasonló fejlemények. Liedekerke-ben, egy 13.000 fős flamand kisvárosban az keltett feszültséget, hogy a helyi önkormányzat arabul is közölt tudnivalókat a koronavírussal szembeni védekezés kapcsán.¹⁹ Ennek ellenére a kisváros a honlapján több tucat nyelven elérhetővé tett koronavírussal kapcsolatos tájékoztatókat – a hollanddal párhuzamos – kétnyelvű dokumentumok formájában.²⁰ Hasonlóan felzúdulást eredményezett Genk város – ahol egész Flandriában a legmagasabb, 54%-os a külföldi származású lakosság aránya²¹ – vezetésének döntése, amely az ott élő 13.000 fő 60 év felettinek szóló koronavírus-tájékoztatót nemcsak holland, hanem török, arab, olasz és angol nyelven is elküldte.²²

7. Franciaország

Franciaországban a francia nyelv egyeduralma jellemezte a koronavírussal kapcsolatos tájékoztatást függetlenül attól, hogy az adott területen vannak-e őshonos kisebbségi nyelvek. Az érintett prefektúrák (területi kormányhivatalok) csak francia nyelven adtak tájékoztatást a vírus kapcsán, miként a Bretagne-i Egészségügyi Szervezet (ARS) általános és heti tájékoztatói is.²³ A társasági érintkezés korlátozására hozott intézkedések a regionális France 3 Bretagne TV-adó breton nyelvű műsoraira rendkívül kedvezőtlenül hatottak: mivel a forgatócsoportok és az újságírók nem tudnak a terepen tájékozódni, ezért március 17. óta a gyermekeknek szóló műsorokat²⁴ leszámítva ideiglenesen

19 *Arabische tekst op gemeentelijke Facebookpagina veroorzaakt rel: gemeente stuurt politie op inwoner af.* (2020. 04. 20.) <https://www.hln.be/in-de-buurt/liedekerke/arabische-tekst-op-gemeentelijke-facebookpagina-veroorzaakt-rel-gemeente-stuurt-politie-op-inwoner-af~a3324fa27/> (2020. 06. 15.)

20 *Coronavirus: meertalige informatie* https://integratie-inburgering.be/corona-meertalige-info?fbclid=IwAR0J_J03aww8E82xAOvjoFpae5PDSDxouUKEVwPZLn4vLaGpVT-HG84QC8SU (2020. június 15.)

21 *1 in 6 Flemings has foreign roots* (2014. január 27.) <https://www.expatica.com/be/un-categorized/1-in-6-flemings-has-foreign-roots-59845/> (2020. június 15.)

22 *Stadsmedewerkers gaan langs bij 13.000 adressen om 60-plussers infobrochure over corona te bezorgen* (2020. 03. 31.) <https://www.hln.be/in-de-buurt/genk/stadsmedewerkers-gaan-langs-bij-13-000-adressen-om-60-plussers-infobrochure-over-corona-te-bezorgen~aaee367f/> (2020. 06. 15.)

23 *Coronavirus : informations au public* <https://www.bretagne.ars.sante.fr/index.php/coronavirus-informations-au-public>, *Coronavirus : bulletin d'information en Bretagne*, <https://www.bretagne.ars.sante.fr/coronavirus-le-point-en-bretagne> (2020. 06. 15.)

24 *“Deskiñ brezhoneg er gêr”: apprendre le breton à la maison pendant le confinement* (2020. 03. 23.) <https://france3-regions.francetvinfo.fr/bretagne/deskin-brezhoneg-er-ger/>

nem sugároznak breton nyelvű műsorokat,²⁵ míg a szintén közszolgálati France Bleu Breizh Izel továbbra is sugároz breton nyelvű műsorokat.

Franciaországban a távoktatás megszervezése jelentett kihívást, amibe a kiterjedt hálózattal rendelkező, a nyelvi bevonás²⁶ módszerét alkalmazó magániskolák is bekapcsolódtak, így például az Észak-Katalóniában²⁷ működő Bressola,²⁸ az elzászi A.B.C.M., az észak-baszkföldi²⁹ Ikastola és az okszitán Calandreta is. Némelyik ezen túlmenő szerepet is vállalt, így a breton-francia kétnyelvű magániskolákat működtető Diwan föderáció tájékoztatást adott breton nyelven a koronavírus kapcsán és kétnyelvű lakhelyhagyási engedély-mintát is elérhetővé tett online felületén.³⁰ Egyes települési önkormányzatok is kommunikáltak kétnyelvűen a vírus kapcsán (is), például az észak-katalóniai Perpignan/Perpinya vagy a bretagne-i Quimper.

8. Románia

Romániában a koronavírussal kapcsolatos tájékoztatás román nyelven zajlott: sem a Belügyminisztérium, sem az Egészségügyi Minisztérium, sem Nemzeti Közegészségügyi Intézet (Institutul Național de Sănătate Publică) nem publikált információkat a vírusról romántól eltérő nyelven. Hasonlóképpen csak románul adtak tájékoztatást a megyei kormányhivatalok (prefektúrák), még a 85%-ban magyar lakosságú Hargita és a 74%-ban magyarul Kovászna megyékben is. A megyei tanácsok általában nem nyújtanak információt sem

eg-er-ger-apprendre-breton-maison-confinement-1804686.html (2020. 06. 15.)

25 *Coronavirus. L'info en breton au ralenti* (2020. 04. 2.) <https://france3-regions.francetv-info.fr/bretagne/info-breton-au-ralenti-1810152.html> (2020. 06. 15.)

26 A kétnyelvű oktatásban használt módszer, amelyben a diákok az anyanyelvük mellett egy másik nyelven is elsajátítják az ismereteket.

27 A mai francia Pyrénées-Orientales megyének megfelelő területet az 1659-es pireneusi békében engedte át Spanyolország Franciaországnak. A területen 1700 óta a francia az egyetlen hivatalos nyelv, ennek ellenére a katalán nyelv továbbra is jelen van, illetve a terület lakosságának egy része támogatja a független Katalóniához való csatlakozás elképzelését.

28 *La Bressola obre el seu canal de formació a distància* (2020. 03. 25.) <http://www.bressola.cat/la-bressola-obre-el-seu-canal-de-formacio-a-distancia-n-1276-ca.html> (2020. 06. 15.)

29 A mai francia Pyrénées-Atlantiques megyéhez három baszk terület tartozik, amelyek a ma Spanyolországban elhelyezkedő Baszkföldhöz, illetve Navarrához tartoztak, de még a középkorban kerültek francia uralom alá.

30 *Testeni Dilec'hiañ Disdalc'hus - Attestation de Déplacement Dérogatoire*, <https://www.diwane.bzh/documents/101> (2020. 06. 15.)

magyarul, sem a koronavírusról általában, de a magyar többségűek – Hargita és Kovászna – honlapjukon az elérhető információkat magyar és román nyelven is ugyanolyan mértékben közlik.

A helyi önkormányzatok a magyar többségű városokban – így például Sepsiszentgyörgyön, Csíkszeredában, Nagyszalontán – minden információt megosztanak a román mellett magyar nyelven is. Román többségű, de jelentős számú magyar lakta városokban – így például Nagyváradon vagy Szatmárnémetiben – bizonyos információk elérhetőek magyarul is a román mellett, illetve voltak kétnyelvű tájékoztató nyomtatványok is. A magyar nyelvhasználat szempontjából évtizedek óta neuralgikus Kolozsváron a koronavírus idején sem volt más a helyzet. Az önkormányzat részéről elmaradó hivatalos kommunikációt Oláh Emese magyar alpolgármester saját Facebook oldalán próbálta kompenzálni. Szintén csak románul voltak elérhetőek a koronavírussal kapcsolatos információk a 40%-ban magyarlakta Marosvásárhely megyei jogú város honlapján – ahol a 2002 óta regnáló román polgármester a magyar nyelvű húsvéti üdvözetét április 16-án, az ortodox (román) húsvétot megelőző csütörtökön, a katolikus és református (magyar) húsvétot követően közölte.³¹

Amit a román állami és területi intézmények elmulasztottak, azt jelentős mértékben pótolta a magyar politikai érdekképviselő és egy kolozsvári egyetemi gazdasági kutatóközpont. A legteljesebb tájékoztatást a legnagyobb társadalmi beágyazottsággal rendelkező Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) adja a korona.rmdsz.ro címen, ahol többek között az ország irányítását keretek közé helyező katonai rendeletek magyar nyelvű tartalmi kivonatai is elérhetőek a hivatalos román kijárási nyilatkozatok magyar nyelvű kitöltési útmutatói mellett. Hasonlót a leendő Erdélyi Magyar Szövetséget³² egyik alkotóeleme, a Magyar Polgári Párt is elérhetővé tett a honlapján. A koronavírus gazdasági és társadalmi hatásaival kapcsolatos híreket és elemzéseket román, magyar és angol nyelven a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Közgazdasági és Gazdálkodástudományi Karának Magyar Intézete tette naprakész módon elérhetővé.³³

A távoktatás alapvetően az iskolák hatásköre volt, az állami televízió keresztül való oktatás a nyolcadikos és tizenkettedikes diákok számára szól

31 *Érezzük át együtt a Feltámadás örömét!* (2020. 04. 16.) https://www.tirgumures.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=7885%3As-simim-impresun-emoia-invierii-domnului&catid=37%3Acomunicate-de-presa&Itemid=313&lang=hu (2020. 06. 15.)

32 A politikai formáció a Magyar Polgári Párt és az Erdélyi Magyar Néppárt egyesülését a 2020. januári együttesen tartott küldöttgyűlésük határozta el.

33 *COVID-19 – Romanian Economic Impact Monitor*, <https://econ.ubbcluj.ro/coronavirus/>

és az ő évvégi vizsgákra való felkészítését célozza. A román nyelvű oktatás 2020. március 16-án kezdődött az állami televízió keresztül, a magyar nyelvű egy héttel később, március 23-án indult, a TVR kolozsvári és marosvásárhelyi stúdióinak segítségével, *'a romániai magyarság képviselőinek kérésére'*.³⁴ Az állami tévé emellett kötelezettséget vállalt *'az országban és külföldön élő összes román'* naprakész tájékoztatására is a koronavírus kapcsán.³⁵ A romániai tájékoztatás kérdésével a fentiekben már foglalkoztunk, itt annyit érdemes az eddig elmondottakhoz hozzáfűzni, hogy az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács (EMNT) megkeresését követően a Belügyminisztérium ajánlásban hívta fel a megyei rendőrfőkapitányságok figyelmét a kisebbségi nyelvű tájékoztatás fontosságára az érintett területeken – de az EMNT tapasztalatai szerint ennek mindössze Hargita, Kovászna és Maros megyékben lett foganatja.³⁶

9. Szlovákia

Szlovákiában a kormányzati kommunikáció elsősorban szlovákul zajlott a koronavírus kapcsán, de működött a korona.gov.sk honlap is, amelyen a szlovák mellett magyar, roma, ukrán, orosz, német és angol nyelven is elérhetőek a koronavírussal kapcsolatos aktuális információk és tájékoztatók. Emellett Branislav Gröhling oktatási, kutatási, tudományos és sportminiszter magyar nyelven is közzétette 2020. március 26-i határozatát, amelyben a koronavírus járványra tekintettel felfüggesztették a közoktatást.³⁷

A magyarul a megyei önkormányzatok – Pozsony, Nagyszombat, Nyitra, Besztercebánya, Kassa – közül egyiknek sincs magyar nyelvű honlapja, így információkat sem közölnek a koronavírussal kapcsolatosan magyar nyelven. Ez annak fényében különösen problematikus, hogy a 2011-es népszámlálás szerint a nagyszombati és a nyitrai megyében is a nyelvi jogokat kötelezően

34 *Emisiunea TELEȘCOALA se difuzează și în limba maghiară* (2020. 03. 21.), http://tvr3.tvr.ro/emisiunea-tesescoala-si-in-limba-maghiara_26684.html (2020. 06. 15.)

35 *TVR – permanenta informare corectă a tutoror românilor din țară și străinătate* (2020. 03. 16.), http://tvr3.tvr.ro/tvr-permanenta-informare-corecta-a-tutoror-romanilor-din-tara-si-strainatate_26640.html (2020. 06. 15.)

36 *Küzdelem a magyar nyelvhasználatért a koronavírus-járvány idején* (2020. 06. 25.) <https://www.erdely.ma/kuzdelem-a-magyar-nyelvhasznalatert-koronavirus-jarvany-idejen/> (2020. 06. 26.)

37 *Magyarul üzent a koronavírussal összefüggő intézkedésekről az oktatási minisztérium* (2020. 03. 28.) <https://www.bumm.sk/belfold/2020/03/28/magyarul-uzent-a-koronavirus-sal-osszefuggo-intezkedesekrol-az-oktatasi-miniszterium> (2020. 06. 15.)

biztosítandó 20% felett volt a magyarok aránya.³⁸ A Nagyszombat megyei önkormányzat internetes portálja magyar verziójának hiánya – dacára annak, hogy annak élén egy magyar nemzetiségű megyefőnök-helyettes is áll – 2020. május elején egy másik politikai kérdés kapcsán is negatív példaként merült fel.³⁹

A szlovákiai városok közül például Dunaszerdahely, Érsekújvár, Komárom, Szenc, Ipolyság és Királyhelmec adott a szlovákkal megegyező mértékű tájékoztatást magyarul is a koronavírusról. A szlováknál korlátozottabb mértékben a 30,5%-ban magyar Galánta, a 29,6%-ban magyar Rimaszombat vagy a 9%-ban magyar lakta Léva is tájékoztatott magyarul, míg egyáltalán nem tájékoztatott magyarul a 19,8% magyar lakosságú Rozsnyó, a 12% magyar lakosságú Vágsellye és a 6000-nél több magyarnak otthont adó Kassa⁴⁰ sem.

Az általában restriktív szlovákiai nyelvi szabályozás olyan kérdéseket is felvetett, hogy videokonferencia keretében tartott önkormányzati üléseken használható-e a magyar nyelv – tekintettel arra, hogy a videót rögzíteni kell és 48 órán belül a település honlapján nyilvánosságra hozni – ennek kapcsán az Magyar Közösség Pártja Országos Tanácsának elnöke a Belügyminisztérium iránymutatását is kikérte.⁴¹

Más szlovákiai fejlemények is történtek a koronavírus járvány során: Kassán száz év után először nem volt például magyar nyelvű húsvéti mise. Az elmúlt évtizedekben a kassai magyar nyelvű misézés a jászói (Jasov) premontrei rend által fenntartott Fő utcai Szentháromság templomba szorult vissza. A 12. században alapított premontrei rend élén 2009 óta álló apát, Martin Ambróz Štrbák szisztematikusan szlovákosítja az apátságot és szorítja ki a magyar nyelvet a hitéletből, ennek a folyamatnak újabb állomása volt a húsvéti magyar nyelvű mise törlése is.⁴²

38 A nemzeti kisebbségek nyelvhasználatáról szóló 184/1999. törvény csak a településeken történő kisebbségi nyelvhasználatról tesz említést, így a megyékben hiába van 20% felett a magyar nemzetiségűek aránya, mivel a megyeszékhelyeken nem éri azt el, így nincs kötelezettség a magyar nyelv használatára Nagyszombat és Nyitra megyékben sem.

39 *Az SaS jelöltjét ejtették: Matovič magyar kisebbségi biztost akar, a legesélyesebbnek Berényi József tűnik* (2020. 05. 4.) <https://ma7.sk/aktualis/az-sas-jelotjet-ejtettek-matovic-magyar-kisebbségi-biztost-akar-a-legeselyesebbnek-berenyi> (2020. 06. 15.)

40 A 2011-es népszámlálás szerint Kassa az ott lakó 6.382 magyarral a tizedik legnagyobb lélekszámú szlovákiai magyar helyi közösség.

41 *Magyarul vagy szlovákul legyen az önkormányzat ülése?* (2020. 06. 7.) <https://www.mkp.sk/2020/04/17/magyarul-vagy-szlovakul-legyen-az-onkormanyzat-ulese> (2020. 06. 15.)

42 *Kassán 100 év után megszűnik a húsvéti magyar katolikus szertartás – állítólag ideiglenesen* (2020. 04. 9.) <https://felvidek.ma/2020/04/kassan-100-ev-utan-megszunik-a-husveti-magyar-katolikus-szertartas-allitolag-ideiglenesen/> (2020. 06. 15.)

10. Összegzés

Ebben az írásban nem vállalkozhattunk többre, mint egy rövid és szűrőpróba szerű áttekintését adni egy, az emberiség egészének életét gyökeresen befolyásoló, korábban elképzelhetetlen helyzet, a világméretű koronavírus járvány kisebbségi közösségekre gyakorolt hatásainak.

Az államok komplex társadalmi, gazdasági és politikai kihívásokkal szembesültek egyik napról a másikra, amelyben – ahogy a gyakorlat megmutatta – a nemzetiségi nyelvek kérdése nem volt elsődleges fontosságú. A nyelvi jogok és a többnyelvű tájékoztatás többnyire az állam alatti első olyan hivatalos szinten – régió, megye vagy helyi önkormányzatok – jelent meg, ahol az adott nyelvet beszélő közösség többséget, de legalábbis jelentős lakossági arányt képviselt. Ezek a szintek az állam/régió hivatalos nyelvét és az adott nemzetiségi nyelvet párhuzamosan használták. Jelen írásban döntően az őshonos nemzetiségi nyelvek kérdésére koncentráltunk, a bevándorló közösségek nyelvét érintőlegesen – Belgium vonatkozásában – említettük. Hasonlóan megjelent a bevándorlók nyelvét is érintő többnyelvű tájékoztatás egyes – itt nem vizsgált – spanyolországi autonóm közösségek és az azokban fekvő önkormányzatok gyakorlatában. A bevándorlók nyelvének használata sok esetben – de például Franciaországban nem – a védekezés hatékonyságának emelése miatt történt olyan helyeken, ahol az elmúlt évtizedekben jelentősen átalakult a lakosság összetétele, habár – ahogy láttuk – ezen átalakulás ilyen elismerése és az érintett nyelvek hivatalos használata politikai viharokat kavart egyes társadalmakban.

A koronavírussal kapcsolatos tájékoztatásban és anyanyelvi szolgáltatásnyújtásban kiemelkedő szerepet játszottak a kisebbségi szervezetek. Ezek biztosították az állami tájékoztatók fordítását a nemzetiségi nyelven, telefonos ügyfélszolgálatot működtettek vagy akár közbenjártak a televíziós anyanyelvű oktatás elindítása érdekében. Természetesen ez utóbbi csak megfelelő nagyságú közösség esetében történhetett meg, míg a tájékoztatásnyújtás a legkisebb nemzetiségek esetében is működhetett. Hasonló volt a helyzet a távoktatással is, ami a 21. század technológiai fejlettsége mellett elviekben nem okozhatott gondot – a társadalmi helyzet, ideértve elsősorban az egyes országok általános digitális fejlettségét és az érintett családok anyagi lehetőségeit, azonban ezt jelentősen befolyásolhatta, ennek vizsgálatára nem vállalkozhattunk.

Összességében egyértelmű, hogy a megszólaló európai intézményeknek – az ET szakértői bizottságának és az EBESZ Kisebbségügyi Főbiztosának – iránymutatásai helytállóak voltak, az államoknak – akár a földrajzilag érintett területi vagy helyi önkormányzati egységek révén – nagyobb figyelmet kell fordítaniuk a nemzetiségi nyelvű tájékoztatásra és oktatásra, hiszen ezek

általánosságban is meghatározóak az érintett közösségek otthonosságérzete tekintetében, de egy világvjárvány esetén akár élet-halál kérdésévé is válhat a tájékoztatás elmaradása vagy nem megfelelése, illetve ha az egészségügyi ellátásban nem tudják az adott nyelvet használni; míg az oktatási hiányosságok a jövő generációk esélyeit ronthatják.

